

Ulv *Canis lupus*

Rødlistet art

Ulven i Norge forekommer naturlig og er del av en liten, felles svensk-norsk bestand i sentrale, sørlige deler av den skandinaviske halvøya, med hovedtyngde i Sverige. Den svensk-norske bestanden er nyetablert og består av få dyr. I Vest-Europa er det nå bare et fåtall spredte ulvebestander, men den er tallrik i Russland og Canada.

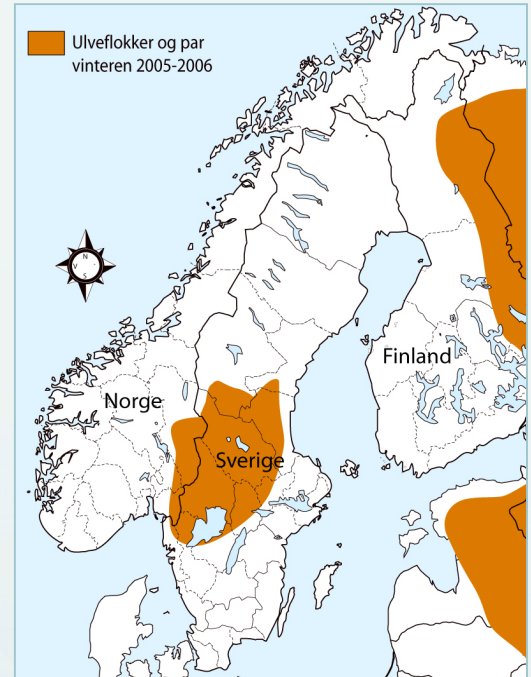
Status
Kategori Kritisk truet (CR) på Norsk rødliste 2006. På IUCN sin globale Rødliste 2006 har ulven status som Livskraftig (LC).

Kjennetegn

Ulven er et stort, kraftig hundedyr. Hunnene er gjennomsnittlig noe mindre enn hannene, og gjennomsnittsvekt for ulv i Skandinavia er ca 40 kg for tisper og ca 50 kg for hanner. Halen er forholdsvis rett, og henger oftest ned, men kan holdes i varierende vinkel som viser dyrets sinnstilstand og sosiale rolle. Pelsfargen kan variere. Oftest er den grå eller grågul og skifter mot mer grågult og rødbrunt om sommeren. Pelstegningene er symmetriske, gjerne med lys underside av hode og kropp, og mørkere sjatteringer i pannepartiet, over manken, ryggen og på halen, liknende det en finner hos polarhunder og andre spissunder. Ulven regnes som opphav til tamhunden. Genetisk står hund og ulv så nær hverandre at avkommet av en krysning blir fullt funksjonsdyktig og fruktbart. Ulven kan være svært vanskelig å skille fra hund, men ulvens hode er påfallende stort og kroppen virker smalere. Poteavtrykkene har fire avtrykk av tær foran et trekantet avtrykk av tredeputen, som hos andre hundedyr, men de er svært store, 9 – 12 cm lange. I motsetning til det som ofte kjennetegner hunders vimsete bevegelser beveger ulven seg oftest målbevisst og i energisparende trav i terrenget, med unntak av lekne unge ulver. Dyrets størrelse, atferd og størrelsen på poteavtrykk gir de beste skilletegnene mellom hund og ulv i felt.

Utbredelse

I Norge er det noen få ynglende ulver, hovedsakelig i grensetraktene mot Sverige, i fylkene Hedmark, Akershus og Østfold. Enkeltdyr kan streife svært langt, og kan derfor i prinsippet opptre hvor som helst. Globalt er ulven utbredt holarktisk, dvs både i Eurasia og i Nord-Amerika, særlig tilknyttet de store skogområdene. Den globale bestanden kan være i størrelsesorden 100 000 dyr. I Europa utenom Russland og tilgrensende stater i området for den tidligere

Ulvens utbredelse i skandinavia. Enkeltdyr kan opptre utenfor dette området

Sovjetunionen, finnes det nå bare spredte, isolerte ulvebestander.

Biologi

Ulven lever i flokk med et dominerende lederpar og et varierende antall sosialt underordnede ulver som for en stor del er lederparets unger av varierende alder. Derfor er det vanlig å betegne flokkene som familiegrupper. Ulvene blir kjønnsmodne den andre levevinteren når de nærmer seg to års alder, men vanligvis er det bare lederparet som yngler. Paringstida er i februar-mars, valpene fødes omtrent 60 dager senere, i april-mai. Ulven kan få opptil 11 valper i kullet, og kull på 8 valper er registrert både i Norge og Sverige. Kullstørrelse ved fødsel i den skandinaviske bestanden er dårlig kjent, men sporing ved første snøfall om vinteren viser gjennomsnittlig 3-4 valper. Dette er et relativt lavt gjennomsnittstall for ulv i nyetablerte bestander. Det er hovedsakelig nærings-tilgangen for tisper som avgjør kullstørrelsen, og i nyetablerte bestander er gjerne kullene større enn i veletablerte bestander. Når dette ikke er tilfellet i den skandinaviske bestanden, kan det være et resultat av at den er sterkt innavlet.

Kommunikasjon mellom ulver i fangenskap. Foto: Torgeir Nygård.

Ulvens ynglehi kan være gravd ut i sand og grus, eller finnes i steinur eller under rotvelt. Hiet kan være opptil 8 meter dypt, med et utvidet kammer innerst. Samme ynglehi kan brukes i årevis, men synes å skifte fra år til år i Skandinavia. Valpene ligger i hiet i 3-4 uker før de beveger seg ut. De oppholder seg ved hiet til de ved ca 9 ukers alder slutter å die. Etter dette forlater de ynglehiet, men finner nye faste møteplasser der valpene venter på resten av flokken, ofte under oppsyn av en eldre ulv.

Unge dyr vandrer vanligvis ut av flokken når de er 1-2 år gamle. Oftest skjer det vår, forsommer eller høst. Trolig skjer utvandringen på grunn av kjønnsmodning, leting etter en make og et ledig leveområde og økt konkurranse om rang innad i flokken. Selv om de unge ulvene vanligvis ikke flytter seg mer enn 50 km fra fødereviret, kan de også vandre svært langt. Vandringsavstanden til en radiomerket tisper født i Hedmark var

hele 1100 km i rett luftlinje i løpet av 1,5 år. En finsk tisper forflyttet seg 800 km i luftlinje i løpet av en måned.

Ulvene har et markant forsvar av sitt leveområde og markerer det med duftstoffer fra urin, ekskrementer og analkjertler. Lederdyra, både hann og hunn, løfter på foten og urinerer høyt, mens underdanige dyr huker seg ned. På markeringsplassene blir det dessuten sparket og gravd. Fremmede ulver jages og kan også bli drept av innehaverne av reviret. Det synes å være en sammenheng mellom tettheten av byttedyr og revirstørrelsen, og leveområdets størrelse ser ut til å bestemmes av at mengden av byttedyr skal kunne opprettholde en større ulveflokk. Skandinaviske revir som er ca 1000 kvadratkilometer (variasjon 500 – 2000 kvadratkilometer) er relativt store i forhold til byttedyrtettheten når en sammenlikner med Nord-Amerika. Det kan skyldes at det er få flokker, mindre konkurranse om arealene og at det ikke er tilgrensende revir på alle kanter hos oss. Generelt er det lite overlapp mellom ulvrevir.

Om vinteren foretrekker ulver å bevege seg på fast underlag som hard snø, veger, scooterspor og islagte vann. I dyp snø der de synker dypt beveger de seg ofte i hverandres eller andre store arters spor. Når ulver hviler legger de seg gjerne i dagleier på steder med god oversikt.

Elg utgjør mer enn 95 prosent av dietten for de skandinaviske ulvene, men for ulv generelt er mindre klauvdyr mer velegnet bytte. Hos oss kan rådyr være viktig. De tar også mindre pattedyr, helt ned til smågnagere, og skogsfugl. Ulver jakter ofte sammen og samarbeider om å ta store byttedyr.

Bestandsstatus

Et skandinavisk overvåkingsprogram registrerer nå årlig yngling og bestandsutvikling for ulv. I følge en foreløpig rapport fra forskningsprosjektet Skandulv bestod den skandinaviske ulvebestanden av 127-151 dyr vinteren 2006/2007. Av disse var 19-21 dyr helnorske og oppholder seg i Norge hele året. Dette er en økning fra vinteren 2005/2006 hvor det ble registrert 16-19 ulver på norsk side.

Ulven var en tid praktisk talt utryddet på den skandinaviske halvøya, og fra 1965 til 1977 ble ingen ynglinger påvist. Yngling av ulv i Norge i nyere tid ble først bekreftet i 1997. Ulven har stor formeringsevne, og bestanden økte raskt i løpet av 1990-åra. Reetableringen av en ulvebestand er svært kontroversiell på grunn av at den dreper husdyr og tamrein, elg og jakthunder, og fordi mange frykter ulven. Derfor reguleres ulvens utbredelse og bestand nå på et lavt nivå gjennom avskyting utenfor det vedtatte kjerneområdet for ulv. Bestandsveksten avtok etter 2000 bl.a. på grunn av lovlig og ulovlig avskyting. Mer enn 80 % av registrert dødelighet skyldtes menneskelig aktivitet, men naturlig dødelighet vil være vanskeligere å registrere. Genetiske analyser viser sterk innavl. Hele bestanden har opphav i tre dyr, og dette kan komme til å medvirke til stagnasjon eller utdøing ved redusert reproduksjon og levedyktighet hvis ikke innvandrere fra den finsk-russiske bestanden etablerer seg som ynglende ulver.

Referanser

Björvall, A. & Ullström, S. 1995. Däggdjur. Alla Europas arter. Reviderad och utökad upplaga. – Whalström & Widstrand.

Brainerd, S. & Pedersen, H.C. 2006. Faktaark om ulven, *Canis lupus*.
[http://skandulv.nina.no/SKANDULV%20NEW/Publikasjoner/Ulvefakta%20\(norsk\).htm](http://skandulv.nina.no/SKANDULV%20NEW/Publikasjoner/Ulvefakta%20(norsk).htm)

Paquet, P.C. 2001. Wolves – s. 108-109. i: Macdonald, D. (red.) The New Encyclopedia of Mammals. Oxford University Press.

Pedersen, H.C., Wabakken, P., Arnemo, J.M., Brainerd, S.M., Brøseth, H., Gundersen, H., Hjeljord, O., Liberg, O., Sand, H., Solberg, E.J., Storaas, T., Strømseth, T. H., Zimmermann, B. & Wam, H. 2005. Rovvilt og samfunn (RoSa). Det skandinaviske ulveprosjektet SKANDULV. Oversikt over gjennomførte aktiviteter i 2000-2004. – NINA Rapport 117: 1-78.

Liberg, O., Andrén, H., Pedersen, H.C., Sand, H., Sejberg, D., Wabakken, P., Åkesson, M. & Bensch, S. 2005. Severe inbreeding depression in a wild wolf (*Canis lupus*) population. Biol. Lett. 1: 17-20.

Wabakken, P., Sand, H., Liberg, O. & Björvall, A. 2001. The recovery, distribution, and population dynamics of wolves on the Scandinavian peninsula, 1978-1998. - Can. J. Zool. 79: 710-725.

Wabakken, P., Aronson, Å., Strømseth, T.H., Sand, H. & Kojola, I. 2006. Ulv i Skandinavia: Statusrapport for vinteren 2005-2006. Oppdragsrapport nr. 2 – 2006. Høgskolen i Hedmark.

Lenker

<http://skandulv.nina.no/>

<http://nidaros.nina.no/>